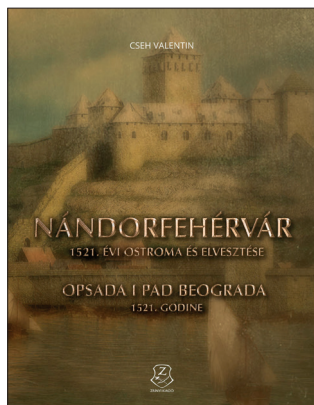

EGY JÓ KÖNYV. JOBB CÍMMEL?

**Cseh Valentin:
Nándorfehérvár 1521. évi ostroma és elvesztése.
Opsada i pad Beograda 1521. godine.**

Zrínyi Kiadó, Budapest, 2022. 418 p.

Cseh Valentin *A nándorfehérvári csata 1456* című könyve a Zrínyi Kiadónál jelent meg, igényes fehér műnyomó papíron, keményfedéllel, és biztos állítható róla, hogy egy szép könyv. Ezt a benyomást erősítik a gazdag kép- és térképmelléletek. Továbbá bő forrásjegyzék, modern, jól összeválogatott szakirodalom egészíti ki. A borító szintén igényes és látványos. A kötet a modern, angolszász hagyományoknak megfelelő, szintetizáló igényű, ismeretterjesztő könyvek egyik kiemelkedő darabja, aminek folyománya, hogy nem az általános képviselő tudományos névvel, hogy új források bevonásával szakmai újdonságot hoz, hanem a meglévő ismeretek igényes összegzése által enciklopédikus tudást nyújt a kitűzött témában: az 1456. évi nándorfehérvári diadalról.

Itt az Olvasó álljon meg, és figyeljen egy pillanatra arra, hogy mit érez most: zavart, értetlenséget, ne adj' isten, némi frusztrációt? Hiszen a recenzió eddig látszólag nem arról a címben megjelölt könyvről szól, amiről kellene, hanem Cseh Valentin 2016-ban megjelent munkájáról, a nándorfehérvári diadalról, vagyis nem az erőd elvesztéséről. Ennek több oka van: az első, hogy a recenzens tanári és történelmi gyakorlatából arra jött rá, hogy hatékonyabb egy érzést kiváltani, mint leírni. Vagyis, az Olvasó most azt élte meg, amit a recenzens is, amikor már közel 250

oldalt (125 oldalnyi magyar szöveg) elolvasott Cseh Valentin legújabb kötetéből, és még szó sem esett a címben jelzett témáról: Nándorfehérvár elestéről 1521-ben. Majd odaérve a szorosan vett témához (a vár ostromához) azzal szembesült, hogy az hozzávetőleg 35 magyar oldalnyi főszöveg képekkel, térképekkel és hosszú forrásidézetekkel gazdagítva. (Ennek a jelenségnek egyébként a fő oka az, hogy viszonylag kevés forrás áll eleve rendelkezésre az ostromról.) A másik ok pedig egyszerűen az, hogy a szerző két kötete méretében, külzetében, terjedelmében, „szériafelszereltségében” és struktúrájában rendkívül hasonlít egymásra, azzal az eltéréssel, hogy a második kötet bő 150 oldallal hosszabb, mivel szerb-magyar tükörfordításban jelent meg. Továbbá a kiadó igen jó ízléssel a nándorfehérvári diadalról szóló kötetnek élénkebb, míg a vár elvesztéséről szóló könyvnek jóval sötétebb tónusú borítót választott.

Felvetődik a kérdés ezek után, hogy mivel foglalkozik a recenzált kötet maradék 165 magyar oldala? Tulajdonképpen mindennel, ami az 1521. évi ostromhoz akár lazán is köthető: földrajzi viszonyok, az ún. kettős végvárrendszer, az oszmán-magyar háború 1456 és 1521 között, Nándorfehérvár és a magyar haderő állapota, az oszmán hadsereg szervezete, az 1521. évi oszmán hadjárat, továbbá a vár elvesztésének következményei és a téma historiográfiai áttekintése. Ez utóbbi hiányérzetet kelt a recensensben, hiszen a historiográfia valójában a recepciótörténet egy szelete: ugyanis azt, hogy 1521 óta miként gondolkodunk Nándorfehérvár vesztéséről, annak hatásairól, következményeiről és jelentőségéről, viszonylag kevés energiabefektetéssel lehetett volna vizsgálni a közgondolkodás egyéb területein is: a különböző művészeti ágakban, iskolai tankönyvekben stb. Így össze lehetett volna vetni három dolgot: miként értékelték a kortársak, az utókor és a kötet szerzője a végvár elvesztését és annak jelentőségét.

A kötet számos kérdést felvet, amelyből a recensens itt csak egyet emel ki: tulajdonképpen fontos volt-e hazánk történetében Nándorfehérvár elvesztése? A szerző átveszi Szakály Ferenc hipotézisét, miszerint a középkori Magyar Királyság valódi tragédiája nem a mohácsi síkon történt, hanem már előtte, 1521-ben, amikor is megnyílt a déli végvárrendszer, és az oszmánok hídfőállást szereztek a Szerémségben. (14.) Ugyanakkor később hatékonyan érvel amellett, hogy 1521 nyarán az oszmánok Nándorfehérvár bevétele nélkül is teljes ellenőrzés alatt tartották a Szerémséget. (248.) Később szintén hatékonyan bizonyítja azt, hogy I. Szulejmán nem is akarta elfoglalni Nándorfehérvárt, vagyis számukra ez nem volt sarkalatos stratégiai kérdés. (272., 282., 284.). Ebből a szerző a Jagelló-kormányzat teljes ügyetlenségére következtet, de abba az irányba később sem mozdul el, hogy átgondolja, esetleg a mohácsi vereség utáni történeti tudatunk kezdte el felnagyítani a végvár elvesztésének jelentőségét. Helyette megismétli azt a viszonylag ismert és teljesen retrospektív (utólag visszatekintő) álláspontot, ami szerint a mohácsi

vereség minimum 1521-ig megy vissza. Itt érdemes lenne számolni a szerzőnek saját jelenének tudati torzításával: mi már tudjuk 1521, 1526, 1529, 1541 (és még sorolhatnám...) következményeit, amit a kortársak 1520-ban nem tudhattak. Ők azokból a rendelkezésükre álló múltbéli tapasztalatokból dolgozhattak, amelyek azt sugallták, hogy a török probléma csak egy a sok közül, és a ráfordított erőforrásokkal kezelhető is.

Zárásként fontos megválaszolni azt a kérdést, hogy ezen a vitán felül állóan jó és fontos kötetnek lehetett-e volna jobb címet adni? Ha a könyvtől és a szerzőtől a legmodernebb angolszász trendek követését várjuk el, akkor szerencsésebb lett volna más címen, a mikrotörténet elméletébe ágyazva megjelentetni ezt a munkát, és nem Nándorfehérvár ostromát megjelölni címként, hanem azon keresztül mutatni be a korszakot. HHa a kötetet, mint egy klasszikus szintetizáló munkát tekintjük, akkor viszont megismerjük az ostromra vonatkozó képi és szöveges forrásokat, a legújabb szakirodalmat és a témához lazán kapcsolódó egyéb témákat, így egyfajta enciklopédiaként is szolgál az ostrom kontextusát adó korszakról, ráadásul mindezt nagyon is igényes formában és nyelvezettel. A könyv jó szívvel ajánlható mindenkinek, akit érdekel Nándorfehérvár 1521. évi ostroma és ennek kapcsán a szűken vett korszak, az 1520-as évek bel-, kül- és katonapolitikai helyzete, emellett szeretne a polcán tudni egy szép, igényes, reprezentatív külsejű hadtörténeti összefoglaló kötetet.

Illik Péter